

ИЗЛАЗИ
четвртом и недељом

ЦЕНА
ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
или 1 КРУНА

Прегилату примају све поште
у Србији и иностранству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

БРЕТНАТУ ТРЕБА СЛАТИ :
Уредништву „Звезде“
Коларчева улица бр. 10.

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ.

Рукописи не враћају се

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ :
Коларчева улица бр. 10.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

УРЕДНИК : ЈАНКО М. ВЕСЕЛИНОВИЋ.

БРОЈ 15 ПР. ДИН.

† РАДМИЛО

У прошли четвртак подигао се славни свет да свечано отпрати до гроба, земне остатке једног човека, који је за свога кратког века био : и књижевник, и лекар, и научар, и пуковник, и шеф оба санитета у Србији. Војска, озбиљна и хладна, изашла је да по дужности испрати свога пуковника Михаила Лазаревића; лекари, професори и научари похитали су да учине последњу пошту своје другу и сараднику доктору Радмилу Лазаревићу; а ми и онај славни свет што је био измилио по оној несрећи и погедици, подигли смо се да ожалимо Радмилу.

Може се лако постати и лекар и пуковник и начелник и научник, али је тешко у данашњем свету, под данашње даге поштом а још теже остати честит човек Звања и положије сахрањују са церемонијом и поштом, па чак и о државном трошку, али доброг човека заливају само сузе добрих људи, а оне су скупе по највеће почасти. Зато је и „Звезда“ морала затреперити за Радмилом па зато смо и ми сузу за њим пустили. Мало је оних за којима је она кавула!

Али „Звезда“ мора жалити за Радмилом и као за чистим књижевником. Његови песнички радови и ако нису многобројни, они су врло отмени. А Србија и ако је имала бољих и већих стихотвораца није имала чистијег песника, песника чији је цео живот и све делање потпуно хармонисало са идеалима, што их је у поезији износило. Радмило је био човек — песник, који се кат-кад само пера машао али чији је живот био благотворан, чија су дела била племенита, чија је душа била благородна и чиста од сваке гадне појуде, а осећаји узвишени и утанчани. Радмило је био једна права „вредна доброта“, јер није можда било дана а да он није учинио какво добро или бар да није покушао учинити га.

Али не мислите зато да је Радмило био каква од оних добричина, који су само зато добри што нису у стању или не смеју ништа друкчије учинити. Пуно је у нас и таквих људи, и свет, необавештен и наиван, назива их добрима, али је то грдна заблуда

која се врло скупо плаћа. Ти су људи обичне слабости и еготице, који жртвују све своје спокојству, па су зато врло често штетнији својом триљивошћу него и прави неваљалци.

Не, Радмило није био слабостиња. Радмило је био идеалиста, племенит и јунак, али није био према злу попустљив. Он је мрзео зло, и ако није никад мрзео људе. Никад Радмило није пристао учинити оно, за што би знао да није добро, нити је допуштао да то други учини, ако би могао спречити. Али у исто време никад није био злопамтило, осветник. Он је био непријатељ злу самом својом егзистенцијом. Неваљалци су се њега клонили, ма да им није ни хтео ни могао увек шкодити, јер их је његово присуство женјало. Тај је човек био грижа савести многим, и зато га многи нису вољели, ма да нису имали разлога бојати га се. Радмило је био ужасан прекор њима самом својом појавом.

Па ипак се нашло бездушника и неваљалаца који су и такву душу уввелили. У последњим годинама његова корисна живота он је због свога превеликог поштења постао био жртва неких гадних превара, чије је он последице стојички сносио, али су му оне здравље пореметиле и живот прекратиле. Бог нека плати тим нељудима!

Ми, дакле остављамо да после смрти овог ретког човека жали сваки за оним што је изгубио : војска одличног старешину, лекари примерног колегу пуног самопрегоревања, научари јаку, муцидну интелегенцију и неуморног трудбеника, а ми ћемо да се заплачемо само за овим јединственим песником српским, који је био песник и на речи и на делу, и у књизи и у животу. Чудна је судба добрих људи! Они својом смрћу оставе највећу празнину нанесу ненакнадни губитак своје роду, али и они и тај губитак остају непознати. Као најтеже ране, оне ране без пребола, што не проузрокују у самом почетку никакве болове, тако и за оваквим људима, сем најближе околине, ретко ко да зажали. Међутим недавно су разношени гласови по васколиком Српству да је Србија изгубила те овог, те оног великог човека, а ти Срби удаљени и ојађени и не знају каквог је тек човека данас Србија изгубила.

Није данас много бити у Србији ни богат, ни силян, ни храбар, ни интеллигентан, ни научан, него је у времену, кад друг друга издаје а нико ни у коме поверења нема, најпреча и највећа врлина: бити карактеран. То је данас једино, и доста! А у Радмила је било и памети и спреме и јунаштва а највише карактера.

Радмилу добар човече! Радмилу јагањче Божји! пођи тамо камо је боље и камо има места само за оне чистог срца и племените душе, јер ћеш Тамо ти бити врло близу Онога, који је као Бог љубио а као човек трпио, и чије ће име остати једина утеха на овој земљи свима добрим људима.

Spectator.

МОНАХ

Дан се губи. Светлост гасне.
У окриљу благог мира
Одсјајкују куле вите
Усамљеног манастира.

Сва братија храму хита,
Свак побожну мис'о снује;
Један тренут — и већ с торња
Вечерње се звоно чује!

Зазвечаше кандилоца
Звуком, пуним тихе сете,
Калуђери из олтара
Запојаше химне свете.

Клањају се сви монаси.
Мис'о им се неба хвата;
Сви су; само једног није:
Најмлађег им нема брата.

Док молитве шапћу они
Творцу света, васионе,
Он у врту изнад храма,
У дубоке снове тоне.

У руци му књига нека,
Али за њом и не жуди —
Његов поглед преко књиге
У оближњу раван блуди.

Потајна га туга ломи
Као олуј сламку свелу,
А тешка му збиља лебди
На суморном, бледом челу.

Шта он сања? Можда прошлост
У суморној души збира?
Ил' пред оком можда ствара
Уточиште вечног мира?

Можда сања ново доба
Кад ће сузе да сасуше?
Можда грешност овог света?
Можда слабост људске душе?

Ко би знао?! Он још ћути.
Застао му дах у груди
Само што му поглед жудно
У оближњу раван блуди.

И он слуша, ал' не звоно
Што се озго с торња чује,
Слуша како у долини,
Ситно звонце позвеккује.

Стадо иде! фрула ћути,
Не чује се медна свирка,
А за стадом ено газе,
Млади пастир и пастирка!

Младо момче нешто шапће
Младој деви у по гласа,
А руку јој све то чвршће
Обавија око паса.

И девојче малаксава
У наручја момку смелу,
И усне се приљубљују
У додиру узаврелу....

Вечерњега звона с храма,
У заносу и милини,
Последњи се одјек зачу
И потону у даљини.

И за њиме уздах један
У недоглед сиви хити:
„Срце моје! Зар си будно?!
„Ах, тешко је монах бити!“

В. Ј. Ђлић

21/VIII 1899

ПОДОФИЦИРСКА ШКОЛА

— Дан. К. Јов. —

V.

Други пут ја опет седим и пишем писмо родитељима. Молим их да ми прате пар обуће и пар одела. Баш кат сам се у писму тужио на старе ципеле, како су се брзо подерале од врата чух; куц куц. Неко залупа с поља.

— Напред.

У собу уђе мој млади газда са грдном неком купусаром у руци. Пође к мени. — „Молим вас господине, јесте ли читали ову књигу?“ и окрете ми корице. Ја прочитах: Гитана роман

и т. д. „Нисам“ „А да ли знате каква ли је за читање?“ „Не знам“. „Ја рекох ви сте је читали, па дођох код вас, да вас упитам каква ли је. Баш ћу да је прочитам, мислим биће лепа, и онако немам друга посла“. „Право велиш“ помислих у себи; у том он изиђе из собе. „Е мој коњу“ помислих и узех перо да наставим писање. „Плаче за тобом неки плуг или крчевина. Не би ти задригао тако вратином, да ниси пуштен на отаву!“ То сам мислио, пишући узгред оцу писмо. На једанпут стадох. „Право је рекао неко сваки хоће да критицира. Ја, шта имадох оцу још да напишем? А, како је у школи; продужих опет писање. Таман завршавах писмо, а млади господар опет куцну на врата и не чекајући допуст уђе унутра.

— Господине, прочитао сам прву главу. Дивота!

Ја прекидох писање.

— Хоћете ли...

Ја не знам, што сам мислио да му кажем у тај мах.

— ... да вам дам, да и ви прочитате...

— Милане, пожури море одоцнићемо за школу; још три минута до четврти — викну један мој друг и ја га видех кроз прозор — жури у школу.

Брзо потписах име и презиме; претиснух пијаћом хартијом по писму и брзо га затворих у адресирану куверту. Зграбих две књиге на врат на нос и пожурих у школу. Мој газда изиђе за мном. На улици убацих писмо у поштански ковчежић.

VI.

Око шест часова, пошто сам свршио час учења са својим неким ђачићем, прваком из гимназије, дођох кући. Изнесем столицу пред врата од дворишта, рекох, да уживам у смирају сунчевом. Сунце тек што није било зашло. На супротној страни у дну улице, кикотаху се четири девојке, јасно, нарочито да их ја чујем. Ја сам се слушавао у себи *Oratio obliqua*, нисам се ни освртао на њих. Још ми од учења тога дана летеше реченице по глави: *Solon dicebat: Nemo ante obitum beatus est...* За тим је детело нешто из *Nominativus cum infinitivo* на пр.: *Felix esse videor* (чини се да сам ја срећан).. *Beatus esse putor* (мисли се да сам ја срећан.) За тим ми паде на памет пример за *Ablativus appositus*; то беше: *Inter bonos viros ac Deum amicitia est conciliante virtute.* (Између добрих људи и Бога постоји пријатељство пошто их спаја врлина.) За овим дође нешто из тригонометрије; опет из латинског језика па из тригонометрије! образац за тангенту троугла и....

На један пут из дворишта изиђе мој млади газда. Чим стаде пред вратима погледну око себе и видећи један камен уз тарабу, седе на њега. Рашчепи ноге, руке прекрсти и окрете ми се:

— Е господине што сам данас читао једну књигу, „душа“ да вам стане.

Ја гледам преда се у даљину и ћутим.

— Једна грофица...

Кад чух реч грофица, мени се стужи.

— ... погрешила је и она се износи у роману. Врло дивна ствар.

Ја ћутим и још гледам у даљину. Млади газда видећи, да ни мало не водим рачуна о његовом говору, окрете ми се:

— Јесте ли читали „Грешницу“?

Ја се сетих оне рашчуперене кројачице у Београду и још се више наљутих. Ово се просто не може сносити.

— Нисам — одговорих, а мислим се: „Еј црник што дочеках“!

Он ме још гледа, па ће рећи:

— Изгледа ми господине, да ви слабо знате шта треба читати. (Кад удари гласом на реч треба, ја се лепо охладих; опет га сачеках да изговори свој слаткоречиви говор.) У ваџим сам књигама наишао свега на једну да ваља, а онолико силе-ство од књига

То ме је озбиљно увредило, а још се више наљутих кад чух да је претурао књиге. Окретох му се и оштро изговорим:

— Хвала господине. Држим да колико толико боље од ваше екселенције разумем шта је за читање. А дозволите ми да у тој ствари ваша мудрост није равна ни моме маломе прету.

То рекох и опет погледнух у даљину куда сам пре гледао. Он је приметио да сам ја љут, и са осмејком који показује код неучтивих људи омаловажавање другога, упита:

Ама истина, од којег писца ви највише читате — и мало боље запиљи у моје очи.

Мислим се нешто, кад си се у тако коло ухватио играј. Поћутах мало и кад видех да не скида очију са мене, рекох му:

— Од Лазе Лазревића, Ђуре Јакшића, Игњатовића од Љубе Ненадовића.

— Уха! Па ја ни за једног од тих нисам ни чуо — рече мој млади газда зинув тврдо.

Ја му баш рекох: „Е није него још нешто“. Па се дигнем и одем у кућу, а он остаде на свом камену бленући за мном.

VII

Сутрашњи дан био је недеља. Ја сам седео у соби за столом и читао, управо учио за по-недељак. Неко закуца на врата. „Он је“ помислих „да ћутим“. Опет закуца, ја опет ћутим. И трећи пут закуца, па се врата отворише и у собу ступи са торбом о рамену — писмоноша.

— Опростите господине...

— Опростите.. а ја држах.. и прекидох; тад се баш наљутих.

—...Журим... имате једно писмо и предаде ми од оца неко дебело писмо како никад нисам примао.

— Збогом... опростите.

— Хвала... молим. Збогом. Ово је од оца — познадох по рукопису. — За што је овако дебело? — Брзо исцепавам куверту и прво наиђем на своје последње писмо; испод њега је увијена очева педуља, управо писмо.

— Шта ли ће ово бити? Ово никада није било — помислих и узмем очево писмо најпре да читам. А ево шта је било. Отац ми скреће пажњу у своме писму на моје писмо; ево баш његових реченица:

„Синко, то није лепо, томе се никад нисам надао од тебе. Зар се синко мој, старост и родитељ тако припознаје? Зар те ја родио, хранио и одевао, школовао и неговао, и то од тебе, сина свога да заслужим...”

Даље не смелом читати. Узех своје писмо да видим шта је то. Следих се кад у читању дођох до средине писма. Ево што је било ту:

„...пожури са ципелама што пре, е мој коњу, плаче за тобом неки плуг. Како сте са здрављем? Шта ради кума... је ли здрава, шуша те и ово јој реците да критизира...”

Да Бог саклони, ја се лепо окамених! Опет наставим читање.

„...глупост у школи је добро ленштина. Наставници су бољи по нарави него у магарчина здрав сам и.. „већ у оној журби ту сам написао и своје име.

Следих се од неке мрзости и изненађења. Бесвесно узех очево писмо и наставим читање. Крај писања утеша ме; на крају прочитах ово:

„Ја рачунам, да ти ниси тако незахвалан; држим да си био збуњен при писању. У осталом надам се, да ћеш ми што пре одговорити на ово писмо и у једно писати о томе, шта ти је било“.

Данух душом. Као да скидох земљину куглу с леђа. „Е ово се баш никако не да живети“. С места седох за сто, да одговорим оцу на његово писмо.

VIII.

Баш беше крај септембра. Ја дођох око једанаест часова кући. Тек што сам сео са сто, а један фијакер пред вратима од дворишта брууу — стаде. Доскочих до прозора и погледних на поље. И шта да видим — мој газда силази с кола. Спусти се на земљу и ето га у кућу. Ја се брзо вратим на своју столицу, да ме не види. Не прође много, а врата ми се од собе отворише и његово господство, моје газдарице син, то јест мој млади газда улази свечано са истуреним прсима у моју собу. Још ми сврата од дворишта зададе неку доста непријатну тугљивост, а сад већ...

— Молим вас, ја дођох да се опростимо —

рече прилазећи ми. — Одлазим у подофицирску школу...

— Хвалаааа Богууу! чини ми се баш да изговорих пред њим и одахнух од неке неисказане изненадне милине.

— Ако ћете бити тако добри да ме испратите до станице; довео сам и фијакер.

— Хоћу, хоћу, како да небих то учинио. Хоћемо ли одмах? Хајде. Како да те не испратим. Тамај посла! а у себи: „јао иди, па те моје очи никад не виделе.“

— Примљен сам и већ треба да идем — рече

— Па кад си ти то...

— Све до сад... у пуковску команду овде код потпуковника.

Ја узех капу и пођосмо. Он се стаде цмкати са мајком. Мајци од жалости теку сузе; скинула и наочаре и канап па браше сузе и испраћа сина. За њима пристало и прасе са уже-том око врата и сва три кудрава кученцета. Прво седох ја у кола па онда, пошто се пољуби са мајком, седе и он. Кочијаш је још пре метнуо *господинов* завежљај код својих ногу.

— Терајте на станицу — рече мој газда и завали се у колима.

— Па баш идеш — рекох му кад кола пођоше, а у себи: „Хвала Богу! О да си благословена подофицирска школо кад ми само овога билмеза скиде с врата... о потпуковниче Бог ти свако добро учинио што га упуту тамо!“ и ја не знам шта сам од радости мислио.

— Идем да будем подофицирац — вели он па намигује на једно око и затура главу назад.

— То је лепо — рекох, а у себи: „Тешко њој кад је дочекала да учи такве шушумиге. О школо, о подофицирска школо.“

— И сад ћете ви бити сами — рече и погледну ми у очи, као да је знао, да мене ту пече; али видим да му је то случајно испало.

— Па сам, шта ћу. А у себи: „Иди далеко ти лепа кућа. Не жали ме, могу без тебе“. Па ми дође и оно из *Nominativus cum infinitivo* онај пример, *Felix esse videor*. Путуј игумане не брини се за манастир“.

За мало што нисмо одоцнили. Једва је добио карту на каси. Звоно зазвони трећи пут; он ми пружи руку да се поздравимо, пружим и ја своју. „Хоћемо ли да се пољубимо?“ рече и принесе уста ка мени. „Море да се пољубимо и сто пута само да те моје очи више не виде“ помислих и пољубисмо се.

Он утрча у вагон. Локомотива писну и оданух. Ја дохватих један камичак са земље и бацих се за њим — већ и сујеверан постадох. „Иди и више не долази својој кући док сам ти ја у њој“ помислих.

Вратих се фијакеру и седнем у њега. Тек тада усамљен осетих некаку слободу и лакнух душом. „Од сад ћу зар и ја проживети неко време као срећан свет. Е да си благословена подофицирска школо! помислих скоро срећан. Па се окретох фијакеристу:

— Терајте право до мога стана.
На Св Илију 1897.
у Пироту.

БЕЗ РОДА И ПОРОДА

ИЗ ИСТОРИЈЕ САВРЕМЕНИХ ЉУДИ

— ИВ. ВУНИН —

(НАСТАВАК)

— Па седите и причајте, проговори Зина. Насмехну се, па умиљато, лепо, крете своје трепавице, да ме може тренутно оком прећи, па онда опет гледаше у страну, сеђаше право, и махијално се играше лепезом. На то се нисам ни обзирао, већ упитах весело:

— Па шта заповедате да почнем?

— У чину кан идата почните с тим, ко сте, откуда сте, шта хоћете?...

— Зовем се Махомед, рекох оборивши очи са смешном тугом. Потомак бедних Азра...

— „Који, заљубивши се, умиремо? — дода Зина Нетренимице и замишљено погледа ме.

— Ви нисте декадент? упита, и опет погледа у страну. Не пишете о страдању љубичице?

— А зар су Азри били декаденти?

— Али ви сте им потомак.

— Па ипак не разумем, зашто бих ја био декадент.

— Шалим се, рече Зина озбиљно, а ви имате лице тако... Али молим вас, не змерите. Ја и сама кад-кад мислим да сам декаденткиња. „Сама не знам шта хоћу“...

— Можда, на крају крајева и то би се могло дознати?

— Можда. Живота, живота хоћу, мора бити то хоћу..

— Али то још није декадентство.

— Све једно; данас, све што је у тој врсти носи такву клицу...

— Дакле, какво је моје лице?...

— Лице? Мислим, да би ви могли умрети ако се заљубите; али невоља је, што ви извесно нећете никад завољети.

Ово ме жацну, али се уздржим и одговорим полу шаљиво:

— Можда.... Ви сте, ваљда, рекли грку истину. Кога да волимо...

— Ко сте то: ви? прекрати ми реч Зина.

— Ми? Људи, као што сам ја, од моје врсте, одговорим околишћом. — Друштво беспослених и обезбеђених људи, у којем би друштва могао процветати култ љубави, — то друштво нама је туђе... једва ли смо у стању задовољити се њиме. Истина, и нас је већ прострујала та свуда пробуђена жеђ и жудња за животом, лепотом, поезијом и за комфортом. Али ми се још устежемо и страх нас је, да се тиме користимо, па ништа од тога не може

се код нас ни наћи. Уз то, и у свери љубави свршава се нешто, сазрева нешто ново. Ви ће те рећи, да сад о љубави и не пишу; пишу о љубави, но или тек форме ради, суро и безбојно, или пак сасвим ниским тоном, — само о љубави чулној....

— Опростите, одједном рече Зина немарно. — Морам ићи тетки.

Поздрави ме љупким и ведрим осмехом, и оде на, сусрет старици, коју праћаше младић плав и женствен. Старица имађаше коњску физиономију и совине очи, које ме посматраху врло зачуђено. Опет се осетих сувишан, и узбуних се. А кад се Зина опет врати мени, почех при-творно-лениво и без икаква узрока исмевати жандармериског старешину (човек са власним злим лицем, обичног војничког типа), па затим љубимицу певачицу, постарију и веома деколтовану девојку; па виолончелисту...

— Погледајте га, онако малена, млађана и плавушаста. Типичан музичар. Лице има облик послестице, али косу има баш као Рубинштајн. Ја знам да није ни веома млад... А знате ли ко је ово? — наставих све више раздражљив, и у исто доба све више осећајући женску опчинљивост Зинину. — Ето тај постарији господин, артистичне спољашности, а лице као у каквог алкохолика. Глете, како су му очи поднадуване, и како гледа вечито сањиво и с хладним презирањем. То је прави клупски посетилац, о њему ваздан причају како је уман, златна глава, само је запремао, занемарио се, и дужан свакоме.

— То је мој ујак, Алексеје Алексијевић Бахтин, рече на то Зина с nelaгодним осмехом.

III

Нашто спомињати све те појединости? После мог првог разговора са Зином, за свих пет месеца, није се готово ништа изменило. Ишао сам Сојмоновима често, Зина ми се испрва радовала. Чак смо једно другом говорили да смо велики пријатељи, али је нешто сметало нашем пријатељству. То сам највише осећао онда, кад се код Сојмонових скупљаху гости. Па и у опште нису ме ни наши разговори задовољавали, па ме били и на само, без ових плавих људи из суда. Насташе и ведри априлски дани. Ја све чешће молим Зину да отпутује из града ма где... у степу.. Тамо јој могу све казати, како ми се чини. Али она увек одговара:

— Нисам рада, да нас двоје постанемо невероватна прича за овај град. Него да придобијемо какво друштво за тај пут. А ви ваљда знате, да бих ја само ради вас пошла.

Ограничих се на то, да је пратим кад излази да купује, или кад иде на дежурство у народну трпезу, као и остале госпође. Увече пак сам излазим изван града, на станицу, на реку, или у башту, у којој ресторански живот још није отпочео.

Вечером у башти не беше нигде никога. Чист пролећни ваздух по заходу захладни, па се у пустој и још сурој башти чини као да је светао и јасан октобарски вечер. Само прве звезде, као драго камење су љупко сјале изнад дрвећа, баш као у пролеће, а славуји у че-старима већ су започињали своје певање. Из хладне и влажне земље мирише проклијала трава. Па, док са свим не сустанем, шетам празним стазама, по којима се слегло лањско опало лишће. А кад се вратим кући, до по ноћи

свирам крај отворена прозора неке елџије, а виолина звучно и тужно ромори кроз чист ноћни ваздух, и једногласно говори с мојим срцем.

Па онда беше неко време, када се Зина сасвим насупрот изменила у понашању према мени. У половини маја одреди управа ванредан срески збор, и послови око тога збора не дадоше ми читаве две недеље да Сојмонове похотим. И ето, у недељу седим у својој соби, хитам да свршим некакве статистичке податке, само да могу пред вече отићи Зини. Од јутра једнако пада топла, весела кишница, и умива мајско зеленило, које се подмлађиваше, па рекло би се и сам ваздух. Громовни рокот чује се овде, час онде; а између читавих руна крупних и белих облака, који пливаху по ваздуху, блисташе се јасан, диван лазур пролећни, и помаљаше се топло сунце... Кроз прозор гледам плавкасте кишне барице испод дрвећа. Одједном прође мимо прозора Зина. За мало стајаш укипљен, обезумљен њеном појавом, па онда узмем капу, излетим на улицу... Ах, дан је био диван, весео!

— Тешко ми је без вас, — рече Зина збуњено али осмејујући се, — па сам се напослетку решила да вам сама дођем.

Опијен љубљаш јој руке, и не знам од луде среће, шта да јој кажем...

Па онда ни од тешке сумње не знам шта да јој кажем. Целе ноћи на хиљаде начина размишљао сам о том, шта ће све бити из моје женидбе са Зином. Долазио сам до врло жалосних и очајних закључака. Ми смо два различита створења, а она још и тек мало нешто интелигентна, мислим ја. Уостаом, она нема ништа, и где да је доведем? У ову собу?..

И сад се поређаше луге, суморне и убиствене вечери код Сојмонових, а нисам ни једном изостајао. Нешто ми пак смета Зини да се исповедим. Пропустио сам, вулгарно да се изразим, згодан тренутак. А имам ли шта и да јој кажем? љубим ли је?

Сећам се, једне хладне и кишне вечери било ми је необично досадно. Зина је нешто везла, ја прелиставих журнал Стихови Леконта де Лиља необично пристају уз моје расположење те узех читати гутајући сузе: „Јесењи ветар јауче као да нам доноси прекор, опроштајни поздрав, и као јека улаћених таласа, и по опустелим стазама жалосно дрвеће сагиба; а на њима, о сунце, блиста твој румено - крвави зрак...

„Из твојих славних рана, извор што су и свећа дана, као из јунакових груди узвишена љубав, струји на широко поток лучног злата. Ти умиреш... Ах, само ноћ, и ето ти смрти!

„Али срцу разбијену, ко ће њему да поврати и живот и светлост, наду, ко ће; о Боже?“

(свршише се)

ЉУБАВНА ИДИЛА

(Philipp Black)

То је било једног летњег јутра. Због вештачких мотива задржао сам се у Абердину, чија дивна околина

раздрађаваше моје сликарско око, и отвараше ми пријатну перспективу, да тамо на платну стављене скице с природе, по добру цену продам каквом лондонском трговцу вештина.

Удубљен у такве снове будућности, седео сам пред мојим ногарима, и радио један мали „ландшафт“, чији је главни мотив сеоска колеба спрема које сам разапео мој патор, и поред којег је поток са жубором кривудајући протицао.

Плави колотови моје хаване пели су се вртећи се у ваздух. Кад се врата од куће отворише, а преда мном стајаше најлепше створење, које сам икад видео. Мала удаљеност која нас је раздвајала, као и та околност што сам баш ту кућу узео за предмет моје студије, нагонило ме је на — тако рећи — дужност да се извиним.

„Надам се, госпођице, да се не љутите за ову моју смелост. То је тако лепо, да се не могу одупрети а да се на овом парченцету земље не задржим“.

Тек што сам те речи изговорио, кад се већ покајаш, може бити није ме ни разумела, јер ова колеба изгледаше као да је њен стан, и ако није изгледала као сељанка, морала је ипак то бити.

Данух слободније кад ми она чак шкотским акцентом, чисто енглески одговори:

„Вештацима је слободно да чине све што желе. Зар није тако? А нама то чини задовољство“.

Она приђе ближе, и гледаше преко мојих рамена. Бледо ружичаста катунска аљина приљубљава се око њеног дивно развијеног стаса, и над њеном непокривеном златном косом трепераше сунчани прах.

У скоро беше ми слатка навика, да је у мојој близини видим, и што је посао ишао спорије, а разговор био све живљи, ко ће ми то замерити? Брзо сазнадох да се зове Флора, то поетско лепо име повећа драж која ме привлачаше. Флора је била честољубива, њен монотон живот притискивао ју је као какав терет. Једна једина посета коју је једном направила у граду, пробудила је жеље и снове у њеној души, и закопана у њеном малом месташцу — како она говораше, једила је се, чежући за великим светом, као тигр у кавезу.

„О кад би само знали, како сам често сањала, да се винем у свет, у велику варош као што је Лондон. Лудачки је то мислити, веома лудачки, јер то неће никад бити, али мисао не може се спречити. Зар није тако господару?“

То је био почетак, доцније је обрлатим да ми не говори господару, и да ме само г. Кант зове. Смешно је да ме једна дама титулише тако.

„Ја нисам дама. Ми смо са свим обични сироти људи, и моја мајка је како сам се родила радила и штедила, да би могла у школу да ме пошаље“.

„Флоро, мала Флоро како си слатко дете ти била“. И како је поруменила, кад ме је доцније први пут назвала „ти“. Флоро, дивна мала Флоро, свака лудост спрема тебе је опроштена.

Да, тако је казато. Ја се венчам с њом. Како је то било? Кад сам јој једног дана наговестио мој одлазак, она почне да плаче, ја уговорим састанак у вече, да јој кажем збогом. Било је вече кад је пун месец светлио, ми бесмо без речи једно поред другог у сенци дрва, моја се

рука обви око њена струка. Све до тада нисам се усудио да је пољубим, сад јој покрих сузама орошено лице врелим пољупцима. Знао сам да ме воли, и недељама борио сам се са мојом страшћу. Моје усне горијаху на њеним, моја рука шашољаше њену свиласто меку косу, и мрачна сенка скривала нас је од погледа мимопролазећих. Само један светао зрак што кроз спуштене завесе из спаваће собе њене мајке светлунчаше до нас кроз густо цбуње.

Можда беше кукавички да одуговлачим и ипак ја и без воље скањерах се, док најзад не упитам:

„Флоро, хоћеш ли моја да будеш?“

Њене меке руке обвише се чврсто око мога врата, и ја осећах на моме срцу куцањ срца њена.

Тако се ја венчах са њом. Наша свадба била је у тишини, не — да не кријемо — ми смо је тајно светковали. Јер Флора ми признаде, што је до сад прећуткивала, да је она са својом рођаком заручена, и да њена мајка никад нашу свадбу не би одобрила.

„Она га сматра као свога сина, и неће ми никад дозволити, да моју реч погазим. Доцније ћемо ми наше венчање признати, и она ће нам признати. Али сад драги мој никако. А ја га се бојим, ја га мрзим, он је права цепаница“.

Моје се руке стегоше у песницу, кал чух дрхтање њенога гласа, био сам у стању да читавом свету таквих цепаница на супрот станем. Она је била мени све.

Ми дакле побегосмо, одведох једну сељачку девојку, више нисам могао учинити, па да је била под туторством канцеларовим. Одведох је собом у велику варош, за којом је тако чезнула. Погодих меблиран стан у најлепшем предграђу, и бејаш срећан, — на жалост врло кратко време.

После три месеца помеша се у мед моје љубави пелен разочарања. Код ње то не беше. Она се опираше да својој матери саопшти о нашем венчању, али најзад пристаде.

„Ја сам тако срећна, и био би грех, рушити мој мир“ преклињаше она.

И кад сам продро са мојом намером, и саопштио јој ту вест она зловољно рече: „Зар ти нисам казала“, и баци одговор у ватру.

Мати јој беше непомирљива, и кад год је писмо дошло, дрхтало је и плакало сирото дете, и сва су писма била судбине првога. Морам признати, да мојој сујети није ласкало, да будем на силу зет. Флора се смејаше кад јој ја то без оклевања саопштих.

„Шта мари то, зар се нисмо већ заситили једно другога“.

Она се осећаше са свим срећна, и њено јасно пеглање испуњаваше сву кућу веселошћу. Мени пак беше досадно. Роман је био при крају, и жена моја постаде ми досадна. Она изгледаше много да зна, а сад се показало, да ништа не зна. Зато што је умела слатко да слуша, ја сам мислио да зна и пријатно да ћерета. Ја сам купио канаринку, а сад беше спала боја, и остао је само врабац, чак и у најлепшем оделу најбољих лондонских кројача, није ми се више допадала. Ватра моје страти згорела је у пепео, и ја бејаш под управом једне будале, чија се песма разлегаше по собама.

У том се деси, да ми је стриц умро, и мене одре-

дио за јединог наследника. И тако ја бејаш богат, и са мојом сељачком женом могао бих лепо живети, да мој стриц није имао једну рођаку, чија је породица с правом гледала у њу као будућу наследницу његову. Може бити да је свест о томе, да сам не знајући уништио оправдана очекивања, баш и пробудила мој интерес за Маду. Из интереса бива саучешће, из саучешћа љубав.

И тада долази најтеже, свесност, да сам јој постао мио и драг. Нисам имао куражи, да јој понова признам, да сам везан, пошто сам у почетку из сујете која се да извинити, то прећутао, стидио сам се учињене глупости, и та глупост стајала је као џин између мене и девојке, коју љубљех, једног тренутка бејаш готов да јој све признам. Бејасмо сами у соби. „Мади“ прошапутам ја, и тада ме реч изладе, и ја се окретох у страну.

Мади ме погледа, и срце ми поче јаче да куца, она је мислила да сам хтео да кажем: Мади, ја те љубим!

Знајући да је она очекивала да чује — што је у осталом имала и права да очекује — тако ме је потресло, да је застала реч коју сам хтео да искажем. За срећу уђе њена мајка у собу.

„Морам да Вам се нешто исповедим, — муцао сам ја опраштајући се. — Ја ћу сутра опет доћи, смем ли, Мади — ја морам“.

Ишао сам полако у мој стан, срце ми беше тешко као олово. Стид и бол пекао ме је. Флора је била у соби, и ја чух звук мушког гласа, инстинктивно осећао сам да је то — „цепаница“, који ју је напоследку нашао, надимак је био умесан; то је био снажан здепаст човек, са ниским челох, грубим вилицама. Флора чучаше дркћући код камина. Бејаш изненађен, да је тако уплашену видим, али ми његов дивљи гнев објасни све.

„Моју жену — рикао је он — моју жену! Дајте ми моју жену натраг“.

Дадох му је без приговора, умирих га, изјављујући да је може одмах водити. Мислећи да ће имати муке са мношћом око тога, његова се љутња претвори у чуђење, а чуђење у радост. И они оставише моју кућу заједно, пошто је Флора с благодарношћу примила моја племенита уверавања, да се ништа не плаши, да ће бити тужена због бигамије. Кад сам сутра дан Мади потражио исповест је испала другчије, но што сам мислио, и њен пристанак лао ми је опроштај.

превод Алжазен.

БОЉЕ ИКАД НЕГО НИКАД

КРИТИЧКА ОПАЖАЊА Ив. Гончарова

(наставак)

На тај начин ма како да је скроман ступањ мога уметничкога дара, но и код мене је био необјашњив процес стварања т.ј. невилљиво за самога уметника, инстинктивно оличење пером или кичицом ових или оних

епоха живота, којих га је судбина одредила учесником или посматрачем. Најчудноватије, најнеобјашњивије изгледа у том процесу то што се кад-кад ситни, акцесуарни појави и детаљи што се у даљњој перспективи општега плана представљају испрекидано и оделито, у личностима, сценама које се привидно не везују међу собом, групирају потом као сами по себи око главнога догађаја и сливају се у општем току живота. Управо као да ту утичу још неопажени, танани, невидљиви нити или можда магнетични токови који стварају морално хемијско једињене духовних снага (као што бива с материјалним снагама).

С тим загонетним, за сада још неразјашњеним но интересантним појавима у области стварања може се везати и духовно, наследно сродство што се опажа међу типовима уметника, почињући с Хомеровим, Езоповим, потом Сервантесова јунака, па Шекспировим, Молијеровим, Гетеовим и др. до типова нашега Тушина, Грибоједова и Гогоља закључно.

Тај свет творачких типова има готово свој особит живот, своју историју, своју географију и етнографију и ма кад, вероватно, биће предметом интересантних филозофско-историјских критичких испитивања. Дон Кихот, Лир, Хамлет, Леди Магбет, Фалстаф, Дон Жуан, Тартиф и други већ су створили у делима потоњих талената, читава сродна поколења. И једном ће се показати, на пример, да су многи савремени типови у жанру Чичикова, Хлестакова, Собакевића, Ноздрева само врсте разгранатог генеалогског дрвета Митрофана, Скотинина, које ће се, од своје стране опет размножити у многе друге и т. д. И мало ли би се што нашло у тим богатим и недирнутим рудницима!

Но оставимо то духовно сродство типова: ја са својим јунацима не гражим Олимп. Ја просто објашњавам свој поглед на своја рођена дела и жао ми је ако нисам успео да изразим у њима оно што сам видим.

Можда и због тога, између осталог, моје личности неће изгледати другима онакве каквим сам их ја схватао, што су сви ти портрети, типови сувише локални, из малог повољског кута, и с тога нису свима читаоцима, расутим по разним крајевима простране Русије, блиско познати, а најзад можда и стога што у њима струји много нечег блиског и сродног аутору, и приметно избија његова крвна љубав према њима.

Да, можда је тако: доиста је аутор унео ту много личног, интимног тј. свога и себе самога.

Није узалуд у једној историји руске литературе писаној у иностранству, у Француској, казано (колико се сећам, немајући књиге при руци) између осталог за ме, да сам писао срцем, а свестан ум, идеју аутор приписује другима и то сматра у уметности више личности, живописа и др. Речју, аутор нагиње своју критику у корист реализма.

Дабогме да је реализам један од главних основа уметности, али не онај реализам који проповеда најновија школа на западу а делом и код нас.

Ко одбацује њену тежњу к истини и у уметности и у животу? Исти ти реалисти признају да су Хомер, Сервантес, Шекспир, Гете и други, а у нас, додајем ја, Фонвизин, Пушкин, Љермонтов, Гогољ тежили за истином, налазили је у природи, у животу и уносили у своја дела. Дакле далеко је то од новине.

Треба ићи једино за природом, није потребно измишљавања онога што није било, притеривања, навештачености, усиљавања, речју никакве лажи, проповедају нови реалисти. И дакако да они имају право ако под фикцијом разумевају измишљавање онога што није било, и што је немогуће у природи и животу. Али то су исто говорили и радили и пре њих, у руској природној школи, која се јавила пре Француске.

Шта још хоће нови реалисти присвајајући себи царство у уметности и у овом а мал те не и у свим идућим вековима?

Они, колико се може разумети, чини се претендују на исте методе и путеве којима наука испитује природу и иде за истином, и одричу у уметничком тражењу истине таква средства као што су типичност, хумор, одричу све идеале, не признају потребном фантазију итл.

Ево докле су дошли!

Цртај само природу и живот онаквим какви су, веле они. Но зар тежња за идеалима, фантазија нису такође органска својства човечје природе. Па истину и природу сазнаје уметник тек помоћу фантазије.

Научник ништа не ствара већ открива готову и у природи скривену истину, а уметник ствара слике сличне истине тј. посматрана истина рефлектује се у његовој фантазији и он преноси те рефлексе у своје дело. То ће тек бити уметничка истина.

Дакле уметничка истина и истина стварности нису једно исто. Појма пренесен у целини из живота у уметничко дело изгубиће истинитост стварности а неће постати уметничка истина. Метните упоредо два три факта из живота како су се догодили, изићи ће неверно, чак невероватно.

Откуд то? Управо отуда што уметник не слика директно с природе и из живота но ствара појаве сличне овима. У томе и јесте процес стварања.

Та то је све азбука естетике, али променити ту азбуку немогуће је исто тако као променити саму уметност.

Фантазија ће увек бити од помоћи уметнику, а циљем његовим ма и несвесно, пасивно, скривено биће тежња за овим или оним идеалима па и, нпр., за усавршењем посматраних појава, заменом горега бољим.

(СРПШЉЕ СЕ)

Павле Маринковић моли пријатеље, којима је послао књигу „за Јанка“ а нису с њиме обрачун свршили, да му новац што пре пошаљу.

Садржај: „Радмило“ — „Монах“ (песма) — „Подозначеска школа“ — „Без рода и порода“ — „Љубавна гдџа“ — „Боље имах него никад“

Власник: Ст. М. Веселиновић — Штампарија С. Хоровица. — уредник Јанко М. Веселиновић.